

autem solum appellari Dominum Hebraice אֲדֹנָי Adonai. Quod etiam notare licet in Paulo fere in omnibus initiis Epistolarum dicente: *Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.*

16. Respondeo ad priorem partem, falsam esse, et gratis confictam illam interpretationem. Nam et Pater sæpe vocatus Deus sine articulo, ut patet Joan. 1, ibi: *Hoc erat in principio apud Deum, et e contrario aliquando cum Filius dicitur Deus, additur articulus, ut ad Romanos 9. Quid est super omnia Deus benedictus. Quod ergo aliquando omittatur, vel voluntarium est, vel ad vitandam repetitionem, vel certe ad summum in eo significatur ordo originis. Similiter respondetur ad alteram partem etiam nomen Dei, et יהוה Jehova tribui Filio, Ps. 23, ibi: *Dominus virtutum, quod de Christo exponit Dionysius, c. 7, de Cœlesti hierarchia. Illarum ergo vocum diversitas parum refert: nam esse Dominum, scilicet, primum et supremum, non est minus, quam esse Deum. Unde 1, Corinth. 12. Divisiones ministrarum sunt, idem autem Dominus, divisiones operationum sunt, idem autem Deus. Paulus vero in citatis locis, cum gratiam Dei Patris deprecatur, totam Trinitatem invocat, quæ Deus, et Pater noster est: adjungit vero Christum Deum hominem, quia per illum, et propter illum gratia nobis danda est, eumque etiam ut hominem vocat Dominum, non illo supremo dominio, quod habet, ut est Deus, sed per specialem excellentiæ potestatem, ut D. Thomas significavit.**

CAPUT V.

SPIRITUM SANCTUM, TERTIAM TRINITATIS PERSONAM, ESSE VERUM DEUM.

1. *Varii errores.* — Primum referri hic potest, ex Nazianzeno, orat. 5, de Theologia, error Sadducæorum, qui in universum negabant, Spiritum aliquid esse. Sed hic error refutatur, 1. p., q. 3, ubi ostenditur, Deum esse Spiritum, imo et inter creaturas dari vero spiritum, demonstratur de angelis, et animabus rationalibus in suis locis. Hinc fuit etiam quædam hæresis, quæ dicebat, Spiritum sanctum esse quidem Spiritum increatum: non tamen esse propriam personam, sed esse Divinitatem ipsam communem Patri, et Filio, nam illa spiritualis, et sancta est: quomodo aliquos esse interpretatos errorem Macedonii, refert Augustinus, de hæ. in 52.

Verumtamen hic error in hoc sensu magis pertinet ad hæresim Sabellii, contra quam ex parte jam dictum est in libro præcedenti, cap. 2, et dicitur in sequenti, cap. 1. Nunc sufficiat illud, 1. Joan. 5: *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus.* Nam divinitas non annumeratur duabus personis, tanquam tertia res. Et idem confirmant illa verba Christi Matth. ult. *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.*

2. *Error Macedonii.* — Fuit ergo quædam hæresis, quæ dicebat Spiritum sanctum esse creaturam, et non Deum: quam dupliciter invenio explicatam. Primo, quod Spiritus sanctus non sit substantia aliqua, sed ipsa dona gratiæ, quæ Deus infundit in cordibus nostris. De his enim donis videtur loqui Paulus, quoties agit de homine spirituali: qui Spiritu Dei movetur. Nam hic Spiritus nihil aliud esse videtur, quam gratia, et dona creata. Unde orare pro nobis dicitur *gemitibus inerrabilibus*, ad Rom. 8. Atque ita refert hunc errorem Athanasius, libro de Communi essentia Patris et Filii. Alius modus, et communior est, Spiritum sanctum quidem, esse substantiam et personam intellectualem, superiorem omnibus angelis, creatam tamen a Patre per Filium, ut foveat, et quasi conservet, et moveat universa juxta illud Gen. 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas:* et ideo aliqui vocabant hunc spiritum, animam Mundi, sicut quidam Philosophi de Deo locuti sunt.

3. Hic error tribuitur Macedonio, nam licet Arius etiam circa personam Spiritus sancti erraverit, tamen Macedonius præcipue defendit hunc errorem, et de Filio non satis constat, quid senserit. Nam Augustinus, dicta hæres. 52, putat, recte sensisse, et ideo Macedonianos vocat Semiarianos, quod etiam indicat Epiphanius, hæres. 74. et Athanasius, in epist. ad Serapionem, ubi ait: *hos hæreticos non fuisse ausos, Verbum vocare creaturam, et Nycephorus, lib. 9, Historiæ, cap. 43, dicit: Vocasse æqualem, et omnino similem.* Theodoretus autem, lib. 4, hæreticarum Fabularum, et lib. 2, Historiæ, cap. 6, dicit: eos nunquam confessos fuisse Filii consubstantialitatem, et Damasus papa in expositione fidei ad Paulinum, dicit, ex Arianis ortos esse, et non impietatem, sed nomen mutasse. Existimo ergo circa utramque personam errasse: tamen circa Filium occulte, et palliatis verbis, circa Spiritum sanctum autem magis aperte: et ideo hunc errorem illis maxime tribui. In quo videtur etiam fuisse

Novatianus, in libro illo de Trinitate attributo Tertulliano, cap. 24. Eundem errorem secutus est Valentinus, ut sumitur ex Athanasio, in epist. ad Serapionem. Denique Abailardus, referente Bernardo, epist. 190, ita circa hoc mysterium erravit, ut Patrem diceret esse omnipotentem, Filium semipotentem, Spiritum autem nullipotentem, scilicet, in opere creationis. Fundamenta aliqua hujus hæresis postea attingemus.

4. *Assertio catholica.* — Veritas catholica est, Spiritum sanctum esse unam ex personis Trinitatis, atque esse verum Deum, quæ quidem assertio quoad priorem ejus partem ponitur contra primum modum explicandi illum errorem. Qui facile refellitur ex illis locis Scripturæ, in quibus Spiritus sanctus a suis donis distinguitur, tanquam causa ab effectu, ad Rom. 3. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis,* et 1, Cor. 12. *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.* Et ad Galat. 5: *Fructus Spiritus distincte numerantur.* Secundo improbatur idem error, et probatur eadem pars assertionis illis testimoniis, in quibus attributa, et opera intellectualis substantiæ tribuuntur Spiritui sancto. Primo, perfectissima, et divina scientia 1, Cor. 2. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei, nam quæ sunt hominis: quæ sunt Dei, nemo novit nisi Spiritus Dei.* Deinde libera voluntas 1, Cor. 12: *Dividens singulis, prout vult,* et Joan. 3: *Spiritus ubi vult, spirat.* Quem locum, et moderni multi, et nonnulli etiam ex antiquis Patribus, maxime Græcis, de vento interpretantur. Juxta quam expositionem necesse est, illud verbum, *vult*, improprie, et metaphorice exponere. Sed non indigemus metaphora, cum locus ille propriissime, et accommodatissime possit de Spiritu sancto intelligi, prout Augustinus ibi intellexit. Hilarius, lib. 2, de Trinitate, Ambrosius 2, de Fide, cap. 3, et 3. lib. de Spiritu sancto, capit. 11, Hieronymus, in epist. ad Edibiam, q. 6. Et ex Græcis Nazianzenus, orat. 5, Theologiæ, et Nyssenus, oratione de sancto baptisate, et Basilius, lib. 5, contra Eunomium, circa finem.

5. *Vera Spiritus sancti divinitas ostenditur.*

— Altera pars assertionis posita est contra alium modum explicandi illum errorem: nimirum, Spiritum sanctum esse quidem substantiam intellectualem, sed inferiorem Deo. Probamus igitur, esse verum Deum, primo ex appellatione absoluta, et propria Dei, quæ im-

primis ostenditur ex consonantia veteris, et novi Testamenti. Nam in veteri sæpe dicitur Deus loqui per ora Prophetarum. Quod etiam dixit Zacharias Luc. 1: *Benedictus Dominus Deus Israel,* et infra: *Sicut locutus est per os Sanctorum:* et tamen 2. Petri 1, dicitur: *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Ergo Spiritus sanctus est ille Deus verus, qui per ora Prophetarum loquebatur. Unde etiam Isaias, cap. 6, dicit: *Se audisse vocem Domini Dei loquentis ad se,* et tamen Act. ult. dicitur: *Spiritum sanctum locutum esse ad Isaiam.* Præterea, in eodem loco veteris Testamenti utrumque simul fit, 2. Reg. 23, ait David: *Spiritus Domini locutus est per me:* quod declarans subdit: *Dixit Deus Israel mihi.* Denique similem declarationem habemus in Testamento novo, Act. 5. Nam cum Petrus dixisset ad Ananiam: *Cur mentitus es Spiritui sancto?* subdit: *Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Quod autem in his locis sermo sit proprius, et de vero Deo, non eget probatione, nam ex verbis ipsis clare constat, et ex circumstantiis singulorum locorum, et ex omnium Catholicorum intelligentia.

6. *Ex attributis.* — Secundum argumentum principale sumitur ex his attributis et operibus, quæ in Scriptura de Spiritu sancto dicuntur. Ex quibus duo jam exposuimus. Unum est perfecta scientia et comprehensiva Dei, hoc enim significat, *scrutari profunda,* Dei. Alterum est perfecta voluntas, habens talem libertatem in bonis distribuendis, quæ supremum dominium indicat et hæc duo spectant ad actus immanentes. Ex transeuntibus vero primo tribuitur Spiritui sancto creatio, Psalmo 32. *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Secundo attribuitur eidem Spiritui sancto opus sanctificationis, Joelis 2. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem.* Quod de Spiritu sancto interpretatur Petrus Act. 2. Et inde recte colligit divinitatem Spiritus sancti Didimus, lib. 1, de Spiritu sancto, et Ambrosius, lib. etiam 1, de Spiritu sancto, cap. 7. Quia Spiritus sanctus effundi dicitur per participationem gratiæ sanctificantis, quæ propria est divinitatis participatio. Unde idem etiam colligitur ex forma baptismi Matth. ult., ubi æque invocatur Spiritus sanctus, quia est principalis causa sanctificationis, quæ in baptismo datur, ut inter alios bene notavit Fulgentius, lib. de Fide ad Donatum, cap. 8. Qui etiam ad objectiones Arianorum in octava dixit: *Si Dominus Spiritum sanctum creaturam vellet intelligi, ne-*

quaquam præciperet sibi et Patri in Sacramento baptismi copulari.

7. *Ex operatione.*—Unde huc etiam spectat, quod omnis operatio et distributio gratiæ Spiritui sancto tribuitur, ut vidimus ex 1, ad Corinth. 12, et ad Galatas 5, adeo ut Paulus dixerit: *Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto*, et Joan 14 et 15, illi attribuit CHRISTUS Dominus omnem illuminationem et inspirationem internam, et capite 16, quod *arguet mundum de peccato, etc.*, et Actorum 13, *dixit Spiritus sanctus, segregate mihi Paulum et Barnabam*: et capite 20, *in quo posuit vos Spiritus sanctus regere Ecclesiam DEI*, quæ omnia sunt propria Dei. Et quod magis est, ipsum supremum opus Incarnationis et conceptionis Filii Dei et præparatio Virginis per excellentem sanctificationem, Spiritui sancto tribuitur Lucæ 1. Hinc etiam Paulus 1, ad Corinth. 6, Spiritum sanctum dicit habitare in homine tanquam in templo, quod est proprium Dei. *Nescitis* (inquit) *quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti*, subdit, *glorificate ergo et portate Deum in cordibus vestris*, ut notavit Augustinus 1, contra Maximinum, cap. ult. et alii Patres. Qui tandem etiam advertunt Spiritum sanctum in Scriptura nunquam numerari in ordine creaturarum, sed ubicumque recensentur creaturæ perveniri solum ad angelos, vel in genere, vel in specie, ad seraphinos et cherubinos, Spiritum sanctum autem semper numerari in ordine divinarum personarum. De Ecclesiæ definitione et Patrum testificatione nihil dicere necesse est, est enim eadem et in eisdem locis, quæ in præcedentibus insinuata sunt.

CAPUT VI.

RESPONDETUR ARGUMENTIS CONTRA DIVINITATEM SPIRITUS SANCTI.

1. *Locus Joan. 1, exponitur.* — Primum omnium inferebant hæretici ex verbis illis Joannis 1: *Omnia per ipsum facta sunt*. Ergo etiam Spiritus sanctus factus est per Verbum, est ergo creatura et non Deus. Prima consequentia patet ex universali distributione. Et urgeri contra nos potest, quia supra diximus, si Verbum esset factum, sub illa distributione fuisset comprehendendum. Respondeo, idem etiam nos hunc dicere de Spiritu sancto, nam si factus esset, utique factus esset per Verbum, tamen quia factus non est, in illa distributione non comprehenditur: Sicut etiam non compre-

henditur Pater, ut recte notarunt Nazianzenus, orat. 5, Theologiae, et Epiphanius in Anchorato. Gravesque expositores probabiliter putant, ad hoc declarandum additum esse ab Evangelista, *quod factum est*, ita ut hæc verba conjungantur præcedentibus, non sequentibus et sensus sit. Nihil eorum, quæ facta sunt, sine ipso factum est. Veruntamen etiamsi sequamur vulgarem lectionem, et ibi sistamus, *Sine ipso factum est nihil*, ex proprietate sermonis constat, ibi tantum esse sermonem de rebus factis.

2. *Locus ad Romanos 8.*—Secunda objectio est ex illo ad Rom. 8: *Spiritus postulat pro nobis gemitibus incenarrabilibus*. Est tamen inutilis objectio: nam per se notum est, Spiritum sanctum non esse in se capacem gemitus et doloris, nam ut minimum, cogitari debet plene beatus. Duplex ergo est expositio. Prima, ut ibi non sit sermo de persona Spiritus sancti, sed de spiritu hominis moto ab Spiritu sancto, vel de spiritu orationis et compunctionis ab Spiritu sancto immisso. Hæc est Chysostomi, homil. 14, ad Roman. et aliorum. Secunda est, ut Spiritus sanctus dicatur postulare, quia facit, nos postulare: hæc enim phrasid frequens est in Scriptura, ut Augustinus ait, epist. 112, et contra Maximinum, ubi supra, et Nazianzenus, orat. 36, num. 54 et sequentibus. Quæ duæ expositiones, si recte expendantur, eandem rem declarant, verbis diversis.

3. *De nomine Spiritus sancti.* Tertia objectio est, non tam contra veritatem Catholicam, quam contra probationum firmitatem. Quia hoc nomen *Spiritus sanctus*, de Patre etiam et Filio dici potest, ut notarunt Hilarius, libr. 7, de Trinitate, ad medium, et Augustinus 5, de Trinitate, cap. 11, et lib. 15, cap. 19, et Anselmus, lib. de Incarnatione Verbi, cap. 3, ergo ex testimoniis adductis non possumus probare, aliquam personam distinctam a Patre et Filio esse Deum: nam potuerunt omnia de Patre et Filio exponi. Respondeo (ex D. Thoma, 1 p., q. 36, art. 1), quamvis in vi duarum dictionum Pater et Filius, possint dici Spiritus sanctus, quia uterque est Spiritus, et est sanctus, tamen illa vox, quatenus usurpata est ut una dictio, propria est Spiritus sancti et hoc modo usurpatur in locis allegatis, quod constat ex communi et perpetua intelligentia Ecclesiæ. Et maxime patet, ubi tres personæ distincte numerantur, ut Matth. ult. et 1, Joan. 5 et tertia vocatur Spiritus, et distinguitur a reliquis. Atque eidem tribuuntur in aliis locis omnia illa

attributa, quæ attulimus. In quibus est etiam observandum, multa esse communia Patri et Filio, quæ per appropriationem specialiter dicuntur de Spiritu sancto, quod etiam ejus divinitatem ostendit.

4. *Ultima objectio solvitur.*—Libet, ultimam objectionem adjungere, ne quis fortasse legens Surium tomo sexto in vita sanctæ Cæciliæ offendat, considerans illa verba, quæ ex Simone Metaphrastes refert, dicta esse a Sancta Cæcilia. *Deus ex se prius quam omnia faceret, genuit Filium et produxit ex sua substantia Spiritum sanctum, Filium, ut faceret omnia, Spiritum sanctum, ut vivificaret omnia: universa autem, quæ facta sunt, construxit Filius, et omnia, quæ constructa fuerunt ex Patre, procedens Spiritus sanctus animavit.* Fateor enim, in illis verbis multa esse improprie dicta, nec cogi nos ad credendum, illo modo dicta esse a sancta Cæcilia. Illa enim

quæ in humanis historiis per modum dialogi referuntur, facile ab auctore historiæ mutantur et suo captui accomodantur. Igitur illa particula *ut* bis repetita impropria est, quia indicat causam finalem: debet ergo exponi per modum copulationis, seu conjunctionis, id est, produxit illum cum tali virtute. Illa etiam particula *faciendi et vivificandi, constituendi, et animandi*, per appropriationem exponenda est, non per proprietatem. Denique verbum illud *animavit*, non potest intelligi formaliter, sed ad summum effective et adhuc debet exponi cum amplitudine et per metaphoram, id est, fovit, seu conservavit, proprie enim non omnia, quæ facta sunt, animantia sunt, ut animari proprie potuerint. Dicuntur ergo animari, id est, formari, vel adjuvari per virtutem activam Spiritus sancti, quæ communis etiam est Patri et Filio. Unde hoc etiam per appropriationem Spiritui sancto tribuitur.

FINIS LIBRI SECUNDI DE TRINITATE.

INDEX CAPITUM LIBRI TERTI,
DE TRINITATE.

CAP. I. <i>Distinctio trium personarum ostenditur.</i>	CAP. VIII. <i>De tribus veritatibus personalibus.</i>
CAP. II. <i>Earum distinctio defenditur.</i>	CAP. IX. <i>An relatio in Deo perfectionem dicat.</i>
CAP. III. <i>Esse in Trinitate tres personarum distinctas.</i>	CAP. X. <i>Satisfit fundamentis contrariis.</i>
CAP. IV. <i>De tribus subsistentiis personalibus.</i>	CAP. XI. <i>Distinguantur ne personæ in attributis positivis.</i>
CAP. V. <i>Esse in Deo tres essentias relativas.</i>	CAP. XII. <i>Personas non distingui in attributis negativis.</i>
CAP. VI. <i>Personas esse tres res, etc.</i>	CAP. XIII. <i>De modo loquendi de Personis, ut distinctis.</i>
CAP. VII. <i>De tribus unitatibus personarum libus.</i>	